

ועדת המשמעת מזהירה!
נבחן שימצאו ברשותו חומרי
עזר אסורים או יתפשט בהעתקה
יענש בחומרה עד כדי הרחקתו
מהאוניברסיטה.

ערכים וטעמים במבחן ההלכה (01-574-99) / מועד א'

הנחיות

1. הבחינה – ללא ספרים.
2. משך הבחינה – שעתיים ורבע.
3. הקפידו לענות על השאלות במסגרת מכסת העמודים הקצובה להן. ענו בתמציתיות.
בהצלחה!

שאלה מס' 1 (40 נק'; מקסימום – 3 עמ')

מסופר מפי השמועה (להלן - השמועה), שפרופ' ישעיהו ליבוביץ נמנע מלחגוג את חג הפורים, תוך כדי הקפדה על ההלכה: ביום י"ד באדר (מועד הפורים בת"א) שהה בירושלים וביום ט"ו באדר (מועד הפורים בירושלים) שהה בתל אביב (ההימנעות מחגיגת הפורים נובעת מתפיסה שמלחמת היהודים במדינות אחשוורוש [הרג המוני של היהודים באויביהם] היא בלתי-מוסרית בעליל).

- א. האם תואמת השמועה את עמדתו של ליבוביץ' בשאלת יחסי הלכה ומוסר?
- ב. הציגו טיעונים כנגד העמדה המוצגת בשמועה, בהקשרם של יחסי הלכה ומוסר. בססו את דבריכם הן על טיעונים פילוסופיים והן על עמדות רבניות.
- ג. כיצד עשוי הרמב"ם להגיב על שמועה זו? התייחסו בדבריכם לדעתו של הרמב"ם בהקשרים הבאים:
  1. שילוח הקן ("עושה מידותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות"). 2. היחס בין המעולה (החסיד) לבין המושל בנפשו (הכובש). 3. טעמי המצוות. 4. טעמא דקרא ("לא תקיפו פאת ראשכם").המלצה לפתרון סעיף ג': נסו לגבש תחילה מתוך הקשרים אלה את עמדת הרמב"ם (בין אם היא אחידה והרמונית ובין אם היא מורכבת ודיאלקטית). לאחר מכן הציגו את תגובתו של הרמב"ם לשמועה.

שאלה מס' 2 (35 נק'; מקסימום – 2 עמ')

כך פסק הרמב"ם:

בית דין שגזרו גזרה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג... ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברים הראשונים... אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין. היה גדול בחכמה אבל לא במנין, במנין אבל לא בחכמה, אינו יכול לבטל את דבריו, אפילו בטל הטעם שבנללו גזרו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהו גדולים מהם...

על פסק הרמב"ם חולק הראב"ד:

עיטור שוקי ירושלים בפירות קשיא עליה (= קשה עליו), שהראשונים תקוהו ור' יוחנן בן זכאי ביטלה אחר חרבן, מפני שנתבטל הטעם לראשונים ולא היה גדול כראשונים.

- א. 1. פרשו את דברי ראב"ד.
2. הסבירו את מחלוקת רמב"ם וראב"ד. התייחסו גם לשאלה העקרונית שביסוד המחלוקת (ביטול התקנה בעקבות ביטול הטעם).
- ב. 1. האם לדעת הרב עובדיה יוסף ניתן לבטל תקנה כאשר בטל טעמה? התייחסו לפסיקות שונות שלו.
2. הרב עובדיה יוסף מכיר בתמורות היסטוריות ביחס לשאלה הנ"ל (שבסעיף 1). תארו אותן בהתייחס לשני פסקים: גידול בהמה דקה בארץ ישראל; חיוב אשה בשבועה לצורך גביית כתובתה.

שאלה מס' 3 (25 נק'; מקסימום – עמ' אחד)

לפניכם שני ציטוטים מתוך דבריו של רבנו תם:

1. ואומר רבנו תם כי עכשיו לא מצינו טעם פשוט לאיסור בגבינת העובד כוכבים, דהא טעם האיסור הוה משום ניקור... וליכא למיחש נמי (= ואין לחשוש גם כן) משום עירוב חלב טמא... שהרי אין העובדי כוכבים שומים לערב בו חלב טמא, מאחר שאינו עומד, אלא ודאי אין הטעם אלא משום נקור, ואנו שאין נחשים מצוין בינינו - אין לחוש משום גלוי.
2. כתב אשירי בשם רבנו תם, דחלב אינה פומד (= מבכורה). ואף-על-פי דרוב בהמות אינם חולבות אא"כ יולדות, מכל מקום לחומרא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקת הבהמה שלא ילדה מעולם ועד עתה, והוי ליה פלגא ופלגא...

- א. הסבירו את שני הציטוטים.
- ב. האם שני הציטוטים תואמים זה את זה? כיצד ניתן לשלב ביניהם?